

blematikker, som vil være nye og spændende bekendtskaber for rigtig mange læsere. Så mange tak for den. Og så et lille suk: I en tid hvor kønsforskningen i Danmark i dén grad er under pres – jf. den forestående lukning af KVINFOs bibliotek, KVINFO som har været primus motor i udgivelsen af hele værket *Nordisk Kvindelitteraturhistorie*, og de enorme skadevirkninger som denne lukning vil komme til at få – kan *Over alle grænser* også tjene som en aktuel påmindelse om, hvorfor kvindehistorie er alles historie, og hvad vi går glip af, hvis vi holder op med at skrive den.

Anmeldt af Elisabeth Friis

Knausgårds udfordring

Claus Elholm Andersen (red.) *Så tæt på livet som muligt: Perspektiver på Karl Ove Knausgårds Min kamp*. Hellerup og Bergen: Spring / Alvheim & Eide Akademisk Forlag, 2017, 248,00 kr., 286 sider.

Da jeg hørte, at der var kommet en litteraturvidenskabelig antologi om Karl Ove Knausgårds *Min kamp*, blev jeg begejstret. For lige siden Knausgårds bog udkom, har jeg ment, at dette værk er en grundlæggende udfordring for litteraturvidenskaben. Med Claus Elholm Andersens udgivelse af *Så tæt på livet som muligt*, en samling med 13 bidrag af litteraturforskere som tilsammen repræsenterer otte lande og tre generationer (den yngste bidragsyder er under 30, den ældste et godt stykke over 70), får vi endelig en mulighed for at se, hvordan litteraturforskere tager Knausgårds handske op.

Jeg læste antologien med stor spænding og fik meget ud af den. Ikke fordi bogen indeholder en endelig afklaring af, hvad *Min kamp* er, hvor den står i litteraturhistorien, eller hvordan den forholder sig til dagens litteraturteori, og heller ikke fordi alle bidragene er lige gode, men fordi den gav mig et førstehåndsindtryk af, hvad litteraturforskere hæfter sig ved i Knausgårds storværk.

Antologien viser, at vi litteraturforskere stort set læser ud fra de synsvinkler og teorier, vi til hverdag arbejder med. Andet ville jo også bare lede til totalt uautentiske læsninger. Hvis jeg er dybt fascineret af Genettes narratologi, vil jeg uvægerligt læse med dens kategorier in mente og mobilisere dem, når jeg synes, de tilføjer noget til læsningen. Fordi *Min kamp* handler om alt, hvad der findes i et almindeligt menneskeliv, samtidig med at værket også handler om skrivning, litteratur, kunst og eksistens, giver teksten fodfæste for utroligt mange forskellige teoretiske synsvinkler.

Inge van de Ven udforsker *Min kamps* forhold til sociale medier og “big data”. Selvom emnet kan virke søgt (for hvad har en så eksistentiel tekst med databaser at gøre?), viser van de Ven, at det faktisk er interessant at diskutere forholdet mellem “databasernes uafsluttedhed” og Knausgårds omfattende brug af lister. Og heldigvis indrømmer hun villigt, at Knausgårds roman har mere tilfælles med Proust end med en database. De mest interessante dele af Stefan Kjerkegaards essay griber fat i Knausgårds oplevelse af det sociale

som en byrde og som et fængsel, som forhindrer ham i at udtrykke sig autentisk. Derimod fik jeg mindre ud af hans diskussion af *Min kamp* som en selfie, antageligvis fordi jeg ikke helt forstår, hvorfor han mener, at autofiktion primært er en visuel genre.

Tingteori og nymaterialisme, Bourdieu og Latour dukker op i Jon Helt Haarders ambitiøse, om end ikke helt sammenhængende, forsøg på at forstå, hvordan Knausgård udfordrer det traditionelle forfatterbegreb, sådan som det fremstår i moderne litteraturteori. Eller måske Haarder snarere forsøger at vise, at *Min kamp* stadig lader sig læse ud fra traditionelle teorier (forfatterens død, forbuddet mod at spørge efter forfatterens intentioner og så videre). Grunden til jeg ikke er helt sikker på, hvor Haarder vil hen med sin artikel, er, at han har organiseret den i punkter, som ikke altid forbindes med hinanden. Selvom den sidste konklusion ville være mindre radikal, og også mindre overbevisende, synes jeg, at Haarder tager fat i en vigtig problemstilling, som fortjener videre analyse.

Psykoanalysen er heller ikke død. Camilla Schwartz lader sig inspirere af Jacques Lacan og Melanie Klein i sin teoretisk solide diskussion af et af Knausgårds vigtigste temaer: forholdet mellem far og søn. Når Peter Sjølyst-Jackson behandler nogle af landskabsbeskrivelserne i *Min kamp*, skaber han en slags ekspressionistisk blanding af økokritik og psykoanalyse. Men begge disse bidrag fik mig til at overveje, om tematiske læsninger formår at gribe det banebrydende ved værket. Uanset hvor elegant og videnskabeligt gennemført analysen af for eksempel forholdet mellem far og søn er, er det jo ikke Knausgårds behandling af far-søn-tematikken, som gør *Min kamp* til noget helt usædvanligt. Og jeg må indrømme, at jeg ikke helt forstår, hvad Peter Sjølyst-Jackson mener, når han skriver, at *Min kamp* "romsterer i og strever med det indre", samtidig som den "stadig søger en udgang".

Inge van de Ven og Heta Marttinen vender sig begge mod Gérard Genettes analyse af forholdet mellem fortalt begivenhed og fortælling. Specielt van de Ven har en række oplysende indsigter om det, Genette kalder "hyppighed" – forholdet mellem "begivenhed" og "narration" – i *Min kamp*. Poul Behrendt, som klarer sig uden Genette, er også interesseret i narratologi. Hans indgående analyse af strukturen i bog 2 af *Min kamp* er for mig et af antologiens absolutte højdepunkter.

Utroligt nok er bogens mest citerede teoretiker Paul de Man. Artiklen "Autobiography as Defacement" dukker op i bidrag efter bidrag. Men jeg kan faktisk ikke se, at de Mans Rousseau- og Proust-inspirerede analyse skulle kunne belyse *Min kamp* i særlig grad. De Mans optagethed af *prosopopeia* – den retoriske figur, som går ud på at give stemme til en fraværende eller opdigtet person – siger ikke noget væsentligt om Knausgårds bog. Jeg tror, at det ville være mere frugtbart at forsøge at vise, hvorfor og hvordan de Mans teori kommer til kort i mødet med *Min kamp*.

Den poststrukturalistiske arv dukker også op i andre sammenhænge. Her findes referencer til Saussures sprogsyn og Derrida og Derrida-inspirerede teoretikere som Giorgio Agamben. Redaktøren selv er faktisk ikke så teoribundet, men Andersen kommer alligevel frem til, at Knausgård faktisk "bekræfter den poststrukturalistiske tankegang, som han ellers ville vise, at der findes en vej ud af". Dette står for øvrigt i direkte modsætning til Dean Krouks påstand om, at Knausgård i sine læsninger af Paul Celans lyrik faktisk formår at forkaste den intellektuelle arv fra universitetet i Bergen i 1990-tallet, mere specifikt autonomiæstetikken og troen på, at virkeligheden, i poststrukturalistisk forstand, er sprogligt konstrueret.

Anna Rühl skriver om steder og tilhørsforhold i *Min kamp*, særligt i en fremstilling af Tromøya i bog 3. Espen Børdahl skriver om titlens betydning for *Min kamps* succes. Dean Krouk viser, at Knausgård er en ikke-formalistisk læser af Paul Celan. Marianne Egeland skriver om virkelighedslitteraturens moralske problemer, og Arne Melberg skriver oplysende om essayets forhold til romanen i den modernistiske tradition. De to sidstnævnte vier desværre forholdsvis lidt plads til Knausgård.

Jeg må indrømme, at jeg ikke helt kan følge Egelands argumenter om etik og virkelighedslitteratur. Jeg forstår ikke, at politiske teorier om respekt og anerkendelse i samfundet, sådan som de udvikles af Charles Taylor, Axel Honneth og John Rawls, er relevante for forholdet mellem en forfatter og hans karakterer, uanset hvor virkelighedsbaserede karaktererne måtte være. Hvordan kan en roman eller en selvbiografi skabe et "solidarisk fællesskab" mellem fortælleren og hans eller hendes personer? En forfatter har jo per definition al magt over sin skrift. Uanset hvilke krumspring han eller hun gør, bliver personerne i teksten jo ikke andet end forfatterens kreationer.

Jeg er selvsagt enig i, at personer, der beskrives i *Min kamp*, har ret til at føle sig fornærmede og krænkede og til at beslutte sig for aldrig mere at have noget at gøre med forfatteren. Det er en reaktion, Knausgård må finde sig i. Forfatteren er ansvarlig for sin tekst, skrev Sarte og Beauvoir. Men forfatteren er også fri. Hvis Knausgård vælger at skrive på måder, som sårer andre, må han tage ansvaret for det. Så må han klare sig med at leve sit liv i fuld vished om, at mange personer i hans liv med rette tænker på ham med afsky. Men som almindelig læser, som ikke kender personer, der omtales i teksten, oplever jeg faktisk ikke *Min kamp* som pinligt udleverende. Det gør jeg derimod, når jeg læser Serge Doubrovskys såkaldte *autofiction*. (Det ville være interessant at se nærmere på forskellen).

Den eneste udbredte og relevante teoridannelse, jeg ikke finder mange spor af i disse artikler, er – utroligt nok – dem, som omhandler feminisme, køn og seksualitet; emner som i allerhøjeste grad er relevante for *Min kamp*, og som jeg gerne ville have læst noget om. Alligevel mener jeg ikke, at det er et mål i sig selv at få alverdens teoretiske vinklinger med i en antologi som denne. Pointen med at skrive om *Min kamp* kan jo ikke være at vise, at bogen kan bruges som eksempel-katalog for moderne litteraturteori. Pointen må være at læse værket på en måde, som virkelig hjælper os til at forstå, hvad det er, der gør det til en litterær begivenhed. For mig betyder det, at litteratur må være villige til at vise, hvordan og hvorfor visse gamle læsemåder kommer til kort i mødet med Knausgårds værk, mens andre måske får ny relevans.

At tage *Min kamps* udfordring op er at vise, hvordan netop denne tekst tvinger litteraturvidenskaben til at udvikle nye holdninger og nye instinkter, sådan som redaktøren selv antyder i sin indledning. Som Andersen understreger, gør *Min kamp* spørgsmålet om, hvad litteratur er, og hvad en roman er, presserende. Som Haarder viser, gør den det traditionelle forfatterbegreb til et problem. Efter min mening udfordrer denne roman også den traditionelle tro på, at læseren ikke må identificere sig med karaktererne, troen på, at enhver roman må være fiktion, og troen på, at der findes et særligt litterært sprog, som fungerer helt anderledes end hverdagssproget.¹ Jeg ville gerne have læst en hel antologi, som udelukkende fokuserede på sådanne grundlæggende problemstillinger. Men en sådan bog vil det sikkert tage tid at lave. I mellemtiden er *Så tæt på livet som muligt* en god indledning til noget, som sikkert vil blive et langvarigt forhold mellem *Min kamp* og

litteraturvidenskab. For som samling betragtet er det interessant læsning. Antologien er hverken dogmatisk eller doktrinær, men snarere åben for alle slags indspil. Og mest af alt: Den er sig fuldt bevidst om, at den giver os en begyndelse og ikke en slutning.

Anmeldt af Toril Moi
Oversat af Tobias Skiveren

Noter

- 1 Jeg har skrevet mere udførligt om, hvordan *Min kamp* udfordrer traditionel litteraturteori i "På jakt etter mening / Å lese med innlevelse: om Knausgård," *Morgenbladet* (Oslo), 21 juli 2017: 24-27. <https://morgenbladet.no/ideer/2017/07/lese-med-innlevelse>.